

PAULINA LEGUTKO-KOBUS

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

KIERUNKI ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH W WOJ. MAZOWIECKIM A IMPLEMENTACJA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO

Abstract: Trends in Development of Rural Areas in the Mazowieckie Voivodeship and the Implementation of Sustainable Development. Rural areas which are diverse in terms of functionality are a challenge in development policy and spatial policy. Functional and spatial changes taking place in rural areas near the cities have particular importance. Urban sprawl causes spatial chaos and threat to the implementation of sustainable development. This article analyzes the development policy of rural areas in the Mazowieckie Voivodeship. With the use of analysis of desk and web research, the strategic and planning documents in communes of Minsk County have been reviewed and assessed in terms of inclusion the selected principles of sustainable development.

Key words: Rural areas, sustainable development, Warsaw Metropolitan Area.

Wstęp

Obszary wiejskie, zarówno w Polsce, jak i w woj. mazowieckim, są znacznie zróżnicowane pod względem pełnionych funkcji i poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Współcześnie, w procesach planowania rozwoju i określania polityki przestrzennej, mniejsze znaczenie ma charakter administracyjny danego obszaru, a raczej charakter funkcjonalny. Za Bańskim możemy wyróżnić następujące typy funkcjonalne gmin wiejskich: rolnicze, leśne, turystyczno-wypoczynkowe, produkcyjne, mieszkaniowe, mieszane [Bański 2008, s. 22]. Tradycyjne funkcje rolnicze najczęściej wypierane są w gminach okalających duże miasta, gdzie tereny rolnicze zajmowane są pod funkcje mieszkaniowe i produkcyjne, w konsekwencji przybywa mieszkańców na terenach wiejskich

graniczących z dużymi miastami, wyludniają się natomiast obszary peryferyjne [Korcelli *et al.* 2010]. W ostatnich latach wzrosła powierzchnia miast ogółem ale zmniejszyła się w nich liczba ludności, co powoduje zmniejszenie gęstości zaludnienia w miastach i ich rozlewanie się na obszary przyległe, o charakterze wiejskim. Procesy te są obserwowane także w Obszarze Metropolitalnym Warszawy (OMW), zaś wybrany do analizy powiat miński jest specyficzny, gdyż nie w całości znajduje się w zasięgu OMW, a ponadto, gminy wchodzące w skład powiatu charakteryzuje znaczne zróżnicowania funkcjonalne.

W opracowaniu przeanalizowano ogólnie kierunki rozwoju obszarów wiejskich, wynikające zarówno z dokumentów krajowych, jak i regionalnych. Z wykorzystaniem analizy *desk* i *web research* dokonano przeglądu dokumentów strategicznych i planistycznych gmin powiatu mińskiego (z wyłączeniem gmin miejskich). Celem prezentowanego opracowania było dokonanie oceny uwzględnienia wybranych zasad rozwoju zrównoważonego w lokalnej polityce rozwoju i przestrzennej.

1. Obszary wiejskie w dokumentach strategiczno-planistycznych woj. mazowieckiego

Główne kierunki rozwoju obszarów wiejskich zostały określone w *Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007–2013* (z elementami prognozy do 2020 r.), *Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013*, *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie*, *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020*. W dokumentach podkreśla się, że polityka rozwoju obszarów wiejskich powinna w swoich kierunkach i celach skupiać się na:

- wspieraniu sektora żywnościowego i leśnego (w tym na wzroście konkurencyjności sektora rolno-spożywczego);
- poprawie warunków życia na obszarach wiejskich (w tym wzroście zatrudnienia, przedsiębiorczości, poprawie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej, wykorzystaniu walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego w rozwoju lokalnym, tworzeniu warunków do zwiększenia inwestycji pozarolniczych);
- możliwościach ograniczania negatywnego wpływu na stan środowiska naturalnego, ochronie środowiska, oraz na adaptacjach do zmian klimatu;
- wspieraniu działań na rzecz aktywności lokalnej i budowy kapitału społecznego (w tym wzroście jakości kapitału ludzkiego i społecznego);
- łagodzeniu izolacji przestrzennej.

W ogólnych dokumentach strategicznych podkreśla się zróżnicowanie funkcjonalne obszarów wiejskich i ich podział na: wiejskie obszary funkcjonalne, które uczestniczą w procesach rozwojowych i te, które wymagają wsparcia procesów rozwojowych. W dokumentach krajowych wskazuje się także, że dokładna delimitacja tych obszarów powinna być przeprowadzona w skali regionalnej, na potrzeby prowadzenia polityki rozwoju i polityki przestrzennej.

Województwo mazowieckie zajmuje powierzchnię 35 558 km², co stanowi 11,4% powierzchni kraju. Administracyjnie podzielone jest na 314 gmin, w tym zdecydowana większość to gminy wiejskie (229), gmin miejsko-wiejskich jest 50 i 35 gmin miejskich. W ogólnej liczbie ludności województwa wynoszącej w 2012 r. 5293,2 tys. na obszarach wiejskich zamieszkiwało 1895,4 tys. (35,8% ludności województwa) [*Rocznik Statystyczny...* 2014, s. 83, 104]. W regionie wyraźnie zaznaczają się procesy urbanizacji obszarów wiejskich, a także ruralizacji miast [*Strategia rozwoju...* 2013, s. 14]. Wskaźnik urbanizacji regionu wynosi 64,2% i jest o 3,5 pp. wyższy niż średni wskaźnik w Polsce. Tak jak i w innych regionach, na Mazowszu obserwowany jest nadmierny rozrost przestrzenny miast, czyli niekontrolowany proces rozlewania się miast, szczególnie widoczny w przypadku Warszawy. Niekontrolowana suburbanizacja prowadzi do chaosu przestrzennego, nadmiernych kosztów związanych z rozwojem i funkcjonowaniem infrastruktury, niemożności wdrażania zasad rozwoju zrównoważonego w polityce rozwoju i polityce przestrzennej, a w konsekwencji na tych obszarach następuje pogorszenie jakości życia mieszkańców. Chaotyczna, niezaplanowana zabudowa miejska wylewa się na obszary wiejskie (administracyjnie wiejskie), co powoduje zmianę funkcji pełnionych przez te gminy i stopniową utratę ich pierwotnego wiejskiego charakteru [por. Kozłowski 2006; Majewska 2012].

Prace diagnostyczne prowadzone w ramach aktualizacji strategii regionalnej i projektu *Trendy Rozwojowe Mazowsza* pozwoliły na dokonanie identyfikacji obszarów województwa, nie ze względu na ich status administracyjny, ale na cechy przestrzeni i pełnione funkcje. Wyróżniono zatem w woj. mazowieckim następujące typy funkcjonalne gmin:

- obszar miejski,
- obszar urbanizujący się,
- wielofunkcyjny obszar przejściowy,
- obszar wybitnie rolniczy,
- obszar z przewagą funkcji rolniczej,
- obszar o funkcjach turystycznych i rekreacyjnych,
- obszar o funkcjach mieszanych [*Rozwój rolnictwa...* 2012, s. 6].

W strukturze przestrzennej regionu można wskazać układ strefowy gmin ze względu na pełnione funkcje, szczególne nasilenie procesów strefowości

zaobserwować można w OMW. Warszawa jako miasto odgrywające dominującą rolę w skali kraju ma także najbardziej zauważalny i silnie skorelowany zasięg oddziaływania, głównie wyznaczany przez przestrzenny zasięg dojazdów do pracy [Strzelecki 2011, s. 202]. Wokół miasta stołecznego występują gminy administracyjnie wiejskie o funkcjach miejskich lub urbanizujące się, zaś kolejny pierścień tworzą gminy o charakterze wielofunkcyjnego obszaru przejściowego. Jedynie w kierunku wschodnim (powiat miński i otwocki) słabiej widoczna jest ta strefowość i obszar miejski przechodzi w obszar wielofunkcyjny (bez pasma gmin urbanizujących się).

Poza obszarem metropolitalnym sporadycznie występują gminy urbanizujące się, zaś jako najbliższe otoczenie miast subregionalnych występują wielofunkcyjne obszary mieszane, a także obszary z przewagą funkcji rolniczej. Ogólnie większość gmin wiejskich woj. mazowieckiego to albo gminy wybitnie rolnicze (głównie w subregionie ciechanowskim i płockim) lub z przewagą funkcji rolniczej (gminy w subregionie radomskim, siedleckim, ostrołęckim). Jedynie cztery gminy województwa zaklasyfikowane zostały jako obszar o funkcjach turystycznych i rekreacyjnych, tj. Sarnaki, Łąck, Brok oraz Szydłowiec.

Na poziomie regionalnym określone zostały typy funkcjonalne obszarów wiejskich, ich powiązania z ośrodkami miejskimi, główne bariery rozwoju, a także cele i instrumenty realizacji zarówno polityki regionalnej, jak i przestrzennej. W woj. mazowieckim główne wyzwania dla prowadzenia polityki rozwoju obszarów wiejskich wynikają z: *Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze oraz Aktualizacji Planu zagospodarowania przestrzennego województwa*¹. Zgodnie z zapisami wizji strategii *Mazowsze to region spójny terytorialnie, konkurencyjny, innowacyjny z wysokim wzrostem gospodarczym i bardzo dobrymi warunkami życia jego mieszkańców*. Wizja ta będzie mogła zostać osiągnięta przez realizację celu głównego, za który uznano *zmniejszenie dysproporcji rozwoju w województwie mazowieckim, wzrost znaczenia obszaru metropolitalnego Warszawy w Europie* [Strategia... 2013, s. 2].

Szczególnie zapis dotyczący zmniejszania dysproporcji rozwoju w regionie jest istotny dla obszarów wiejskich, których zdecydowana większość to obszary o nagromadzeniu niekorzystnych zjawisk społeczno-gospodarczych. W tab. 1 zestawiono elementy analizy SWOT województwa – czynniki i bariery dotyczące obszarów wiejskich.

¹ W grudniu 2013 r. *Aktualizacja planu zagospodarowania przestrzennego* była projektem po konsultacjach i do tego dokumentu odnosi się autorka prezentowanego opracowania. Dokument dostępny na stronie: www.mbpr.pl/ppzpw.html, data dostępu: 2013.12.15.

Elementy analizy SWOT specyficzne dla obszarów wiejskich Mazowsza

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – duża wartość eksportu produktów rolno-spożywczych (g) – wyspecjalizowane obszary produkcji rolniczej stanowiące bazę surowcową (dostarczające owoce, warzywa, mleko, żywiec rzeźny) dla przetwórstwa rolno-spożywczego (pp) – silna pozycja w przemyśle rolno-spożywczym (pp) – znaczna powierzchnia obszarów o walorach przyrodniczych podlegających ochronie przyrody, w tym o znaczeniu europejskim (Natura 2000) (śe) – warunki sprzyjające wykorzystaniu energii odnawialnej, szczególnie energii słonecznej, wiatrowej, biomasy i biogazu (śe) – bogate zasoby dziedzictwa kulturowego (kd) – bogate i różnorodne tradycje kulturowe (kd) 	<ul style="list-style-type: none"> – utrata i zatarcie funkcji społeczno-gospodarczych w poszczególnych miejscowościach (g) – niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców, głównie w obszarze pozametropolitalnym (g) – degradacja przestrzeni miejskiej i krajobrazu, w tym zwłaszcza wiejskiego wokół miast (pt) – rozproszenie osadnictwa wiejskiego (pt) – niski odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną na obszarach wiejskich (s) – niska mobilność zawodowa ludności wiejskiej (s) – wysoka stopa bezrobocia na wsi (s) – niska lesistość (poniżej średniej krajowej) (śe) – brak spójnej koncepcji zagospodarowania dolin dużych rzek, w tym w zakresie polderów (śe) – nasilająca się zabudowa na obszarach zalewowych (śe) – niskie wykorzystanie OZE (śe) – dysproporcja między długością sieci wodociagowych a długością sieci kanalizacyjnych (śe) – niski udział sektora kreatywnego wśród przedsiębiorstw spoza obszaru metropolitalnego (kd)
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – wzrost poziomu zatrudnienia na obszarach wiejskich, w tym przez pracę w pobliskich miastach (g) – wykorzystanie potencjału woj. mazowieckiego w zakresie energetyki ze źródeł odnawialnych i ewentualne wykorzystanie zasobów gazu i ropy z łupków (g) – rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału wewnętrznego obszarów wiejskich, w tym specjalizacji rolniczych (pp) – zmiany świadomości społecznej w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu miast i wsi (pt) – możliwość podnoszenia kwalifikacji zawodowych ludności wiejskiej i dostosowywania ich do potrzeb rynku pracy (s) – zwiększenie retencji wodnej, przywrócenie naturalnych terenów zalewowych oraz wzrost lesistości w zlewni (śe) – rozwój energetyki opartej na lokalnych źródłach energii, w tym potencjale hydroenergetycznym Wisły, w zgodzie z zasadami trwałego i zrównoważonego rozwoju i korzyścią dla środowiska naturalnego (śe) 	<ul style="list-style-type: none"> – utrzymanie zróżnicowanych zasad wsparcia między różnymi krajami w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (g) – dalsza degradacja przestrzeni miejskiej i krajobrazu wiejskiego (pt) – rozwój zjawiska niekontrolowanej (sub)urbanizacji powodujący zatarcie granic między miastem a wsią i związane z tym koszty infrastruktury technicznej i społecznej (pt) – ubytek ludności na obszarach peryferyjnych regionu (s) – wzrost rozwarstwienia dochodów ludności między miastami i terenami wiejskimi (s) – brak skutecznej ochrony terenów cennych przyrodniczo oraz terenów otwartych, w tym przed suburbanizacją (śe)

Oznaczenia w tabeli dotyczące obszaru diagnozy: g – gospodarka, pp – przemysł i produkcja, pt – przestrzeń i transport, s – społeczeństwo, śe – środowisko i energetyka, kd – kultura i dziedzictwo.

Źródło: Zestawienie własne na podstawie *Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze*; wykorzystano tabele: 1, 3, 5, 7, 9, 11.

Należy zauważyć, że oprócz wskazanych w tab. 1 elementów SWOT specyficznych dla obszarów wiejskich, niektóre problemy (słabości rozwojowe) obserwowane w całym woj. mazowieckim np. wysoki odsetek osób trwale objętych systemem pomocy społecznej, niewystarczający dostęp do placówek świadczących usługi socjalne, słaba dostępność komunikacyjna, zanik funkcji kluczowej oraz tożsamości ośrodków osadniczych, zróżnicowany i niezadowalający dostęp do usług publicznych, są szczególnie nasilone na peryferyjnych obszarach wiejskich.

Zgodnie z zapisami *Strategii* wyzwaniami dla rozwoju obszarów wiejskich województwa są: ład przestrzenny, organizacja rynku rolnego, stan krajobrazu oraz jakość przestrzeni publicznej, rozlewanie się zabudowy i nadmierna presja urbanistyczna na tereny otwarte, pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych, spójność struktury przyrodniczo-krajobrazowej Mazowsza oraz ochrona zasobów przyrodniczych województwa, w tym dużych rzek. Tak sformułowane wyzwania rozwojowe jednoznacznie wskazują na potrzebę implementacji rozwoju zrównoważonego do zintegrowanego planowania i zarządzania.

Ponieważ rozwój województwa, w tym obszarów wiejskich uzależniony będzie od możliwości wykorzystania najważniejszych, obserwowanych wspólnie trendów rozwojowych, to w *Strategii* zarysowano 4 scenariusze rozwoju: 1) wspierania konkurencyjności, 2) zrównoważonego rozwoju, 3) wyrównywania różnic oraz 4) kryzysowy. Dwa pierwsze, w odniesieniu do obszarów wiejskich, zakładają wielofunkcyjny rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich, inwestycje w OZE, wzrost produkcji sprzedanej i eksportu zaś kluczowe z punktu widzenia rozwoju obszarów wiejskich w obu tych scenariuszach jest określenie trendów rozwojowych związanych z: jakością środowiska oraz przestrzenią i transportem (scenariusz wspierania konkurencyjności zakłada pogorszenie stanu środowiska w obszarze metropolitalnym oraz nasilające się procesy suburbanizacji, a w scenariuszu zrównoważonego rozwoju zakłada się wysoką jakość środowiska, bezpieczeństwo przeciwpowodziowe oraz dynamiczny wzrost spójności regionu). Scenariusz wyrównywania różnic zakłada, że ze względu na spowolnienie procesów rozwoju zmniejszy się antropopresja na obszary przyrodnicze oraz ograniczone zostanie rozlewanie się miast, ale nie przez politykę przestrzenną a jako wynik spowolnienia rozwoju. Scenariusz kryzysowy zakładający brak aktywnej i skutecznej polityki rozwoju w regionie przełoży się na intensyfikację procesów polaryzacyjnych, trudności z aktywizacją obszarów problemowych, narastający chaos przestrzenny oraz pogorszenie stanu środowiska naturalnego. Z punktu widzenia wdrażania rozwoju zrównoważonego za najbardziej korzystny należy uznać scenariusz drugi, pozostałe trzy scenariusze szczególnie w sferze ekologicznej i przestrzennej zakładają występowanie zjawisk negatywnych o różnym nasileniu.

Doprecyzowaniem zapisów strategii regionalnej w zakresie polityki przestrzennej jest przygotowana aktualizacja *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*, w której podkreślono występujące obecnie procesy polaryzacyjne: demograficzno-społeczne, gospodarcze, transportowo-komunikacyjne oraz będącą ich wynikiem polaryzację przestrzenną. Zgodnie z prezentowaną w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* nową filozofią podejścia do prowadzenia polityki przestrzennej w regionie oraz postulatem jej integracji z polityką rozwoju w dokumencie wyznaczono obszary problemowe, które są jednocześnie obszarami funkcjonalnymi i które zawierają się w obszarach strategicznej interwencji. W *Planie* zdelimitowano więc:

- obszary o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług (obszary: radomski, siedlecki, ostrołęcki, ciechanowski, płocki i centralny),
- obszary szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych (Obszar Metropolitalny Warszawy, Dolina Środkowej Wisły, obszar Płocka i jego otoczenie, obszar wokół Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin).

Zgodnie z zapisami *Planu* (s. 28) *zadaniem polityki rozwoju i przestrzennej woj. mazowieckiego jest dążenie do zmniejszania rozpiętości wewnątrzregionalnych, z jednoczesnym podnoszeniem wzrostu konkurencyjności regionu, tworzeniem ładu przestrzennego, równoważąc kryteria efektywności i równości*. Przyjęta w planie zasada równoważenia rozwoju (mająca na celu współwystępowanie zarówno działań adresowanych do silnych pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów, jak i do obszarów peryferyjnych, o silnej marginalizacji i wykluczeniu społecznym) ma pozwolić na realizowanie celów określonych w *KPZK 2030*, w tym:

- przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego;
- podwyższenie konkurencyjności przestrzeni woj. mazowieckiego zarówno w ośrodkach miejskich, jak i na obszarach wiejskich;
- poprawę spójności terytorialnej woj. mazowieckiego, będącą również podstawowym warunkiem procesów rozprzestrzeniania się rozwoju i wzrostu konkurencyjności;
- kształtowanie struktur przestrzennych zapewniających poprawę i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych województwa.

Na kanwie zarysowanych głównych wyzwań rozwojowych woj. mazowieckiego rodzi się pytanie, jakie miejsce, w tej zintegrowanej polityce rozwoju, zajmują obszary wiejskie? Jak wskazuje choćby enumeratywne wyliczenie obszarów funkcjonalnych zdelimitowanych w *Planie* trudno mówić o jednolitych

kierunkach i zasadach prowadzenia polityki rozwoju i polityki przestrzennej dla wszystkich obszarów wiejskich. Ponieważ opracowanie ma ściśle ograniczoną objętość, do dalszej analizy wybrano obszar powiatu mińskiego. Powiat ten został zaliczony w *Planie* do obszarów o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług (powiat przestrzennie przynależy do obszaru funkcjonalnego centralnego). Jednocześnie powiat jest interesującym przedmiotem badań, gdyż obecnie częściowo jest w zasięgu obszaru szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych (Obszar Metropolitalny Warszawy). Propozycja rozszerzenia OMW, zapisana zarówno w *Strategii*, jak i w *Planie* zakłada, że cały powiat miński byłby w zasięgu obszaru metropolitalnego. Warto więc sformułować pytanie, jak na obszarach wiejskich powiatu mińskiego obecnie uwzględniane są i realizowane zasady rozwoju zrównoważonego w ramach dokumentów polityki przestrzennej i polityki rozwoju, oraz jakie zmiany w tym zakresie mogą wynikać z przyłączenia gmin do OMW?

2. Charakterystyka powiatu mińskiego

Powiat miński to jeden z większych powiatów ziemskich, w skład którego wchodzi dwie gminy miejskie (Mińsk Mazowiecki będący siedzibą powiatu oraz Sulejówkę), dwie gminy miejsko-wiejskie i dziewięć gmin wiejskich (tab. 2).

Powiat zajmuje powierzchnię 116 372 ha i zamieszkuje go 148 929 (128 osób na km² – co daje 14. miejsce wśród wszystkich powiatów na Mazowszu) [*Statystyczne Vademecum Samorządowca 2013*]. Gęstość zaludnienia na terenie powiatu jest bardzo zróżnicowana i wynosi od 48 osób na km² w gminie Lato-wicz i Dobrze, do 3010 osób na km² w Mińsku Mazowieckim. Mimo to, że na terenie powiatu występują cztery miasta, wskaźnik urbanizacji jest niższy niż średni mazowiecki i polski i wynosił w 2012 r. 43,9%².

Powiat miński to obszar o nieco wyższej niż w województwie stopie bezrobocia (w styczniu 2014 r. wynosiła ona 12,9%, przy średniej województwa wynoszącej 11,4%). Ponadto, jest to obszar rozwijający się w sposób bardzo nierównomierny, o czym świadczyć może zarówno stopień zmian w charakterze funkcjonalnym gmin (tab. 2), jak i bardzo zróżnicowany odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej (tab. 3).

² Obliczenia własne na podstawie danych BDL.

Tabela 2

Gminy powiatu mińskiego – charakter administracyjny i funkcjonalny

Gmina	Charakter administracyjny gminy	Charakter funkcjonalny gminy
Mińsk Mazowiecki	miasto	obszar o funkcjach mieszanych
Mińsk Mazowiecki	wiejska	obszar o funkcjach mieszanych
Ceglów	wiejska	obszar o funkcjach mieszanych
Dębe Wielkie	wiejska	wielofunkcyjny obszar przejściowy
Dobre	wiejska	obszar o funkcjach mieszanych
Halinów	miejsko-wiejska	wielofunkcyjny obszar przejściowy
Jakubów	wiejska	obszar wybitnie rolniczy
Kałużyn	miejsko-wiejska	obszar o funkcjach mieszanych
Latowicz	wiejska	obszar wybitnie rolniczy
Mrozy	wiejska	obszar o funkcjach mieszanych
Siennica	wiejska	obszar z przewagą funkcji rolniczej
Stanisławów	wiejska	obszar o funkcjach mieszanych
Sulejówek	miasto	wielofunkcyjny obszar przejściowy

pogrubiono nazwy gmin, które wchodzą w skład OMW

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 3

Zróżnicowanie powiatu mińskiego w zakresie korzystania z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej (% ludności korzystającej z sieci, dane za 2012 r.)

Gmina	Charakter administracyjny gminy	Sieć wodociągowa	Sieć kanalizacyjna	Sieć gazowa
Mińsk Mazowiecki	miasto	90,8	88,5	68,8
Mińsk Mazowiecki	wiejska	75,7	9,6	9,4
Ceglów	wiejska	58,8	29,9	0,0
Dębe Wielkie	wiejska	42,9	17,0	1,5
Dobre	wiejska	79,1	21,9	0,1
Halinów	miejsko-wiejska	85,7	38,2	35,3
Jakubów	wiejska	78,3	0,0	0,1
Kałużyn	miejsko-wiejska	74,4	32,8	0,5
Latowicz	wiejska	63,8	16,2	7,6
Mrozy	wiejska	69,5	40,3	0,0
Siennica	wiejska	74,7	18,1	3,5
Stanisławów	wiejska	76,9	21,7	0,0
Sulejówek	miasto	72,2	51,0	76,1

pogrubiono nazwy gmin, które wchodzą w skład OMW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL.

Powiat charakteryzuje niższy niż średnio w Polsce stopień lesistości (w 2012 r. wynosił 21,4%) zaś 29,6% powierzchni objęte jest różnymi formami ochrony przyrody, do których należą: obszary chronionego krajobrazu (Miński Obszar Chronionego Krajobrazu, Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu, Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu), rezerwaty (Jedlina, Bagno Pogorzelskie, Rudka Sanatoryjna, Florianów, Przełom Witówki, Rogoźnica, Wólczańska Góra, Świder), liczne pomniki przyrody i obszary Natura 2000: Dolina Kostrzynia (obszar specjalnej ochrony ptaków kod PLB140009) oraz obszary siedliskowe (Rogoźnica – kod PLH 140036, Dolina Środkowego Świdra – kod PLH 140025, Gołe Łąki – kod PLH 140027, Torfowiska Czernik” (kod PLH 140037). Uzupełnieniem walorów przyrodniczych są walory kulturowe. Materialne dziedzictwo powiatu to m.in. budowle świadczące o historii tego terenu, a wśród nich: pałac rodziny Dernałowiczów (Mińsk Mazowiecki), willa Milusin (dom marszałka J. Piłsudskiego znajdujący się w Sulejówku) dwór rodziny Rudzińskich w Pogorzeli (znany z serialu *Noce i dnie*, a obecnie dom plenerowy ASP w Warszawie), a także dobrze zachowany układ architektoniczny miasta Kałuszyn. Do najważniejszych zabytków i potencjalnych atrakcji turystycznych zaliczyć można także kościoły: w Cegłowie (z XVI w.), Mińsku Mazowieckim (z XVI w. p w Narodzenia Najświętszej Marii Panny), w Siennicy (zespół dawnego klasztoru reformatów), a z punktu widzenia poszukiwania nowych możliwości rozwoju lokalnego istotne znaczenie mają: drewniany kościół w Jeruzalu (znany z serialu *Ranczo*) oraz kościół w Okuniewie (znany z serialu *Plebania*)³. Na terenie powiatu działa także kilka muzeów i izb pamięci, a wśród nich: Społeczne Muzeum Konstantego Laszki w Dobrem, Skansen Wsi Polskiej w Nowych Groszkach, Muzeum Ziemi Mińskiej w Mińsku Mazowieckim, Muzeum J. Piłsudskiego w Sulejówku, Muzeum Izba Pamiątek Siennickich Szkół w Siennicy⁴.

Walory przyrodnicze i kulturowe tego obszaru z pewnością nie należą do wybitnych, ale dają możliwości rozwoju i rozwijania pozarolniczych form działalności gospodarczej związanych z turystyką i rekreacją.

Zgodnie z zapisami aktualizacji *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*, powiat miński w części zaliczony jest do obszarów głównych ośrodków osadniczych metropolitalnych o potencjalnym znaczeniu

³ Fenomen turystyki serialowej widać szczególnie w Jeruzalu, gdzie znajduje się także serialowa plebania, sklep i słynna ławeczka, na której wszyscy przyjeżdżający turyści robią pamiątkowe fotografie.

⁴ Informacja na temat powiatu na podstawie: oficjalnej strony powiatu mińskiego, [*Program ochrony środowiska...* 2013].

europejskim (zgodnie z aktualnym zasięgiem OMW), a sam Mińsk Mazowiecki został zaliczony do ośrodków powiatowych wzmacniających policentryczną strukturę województwa. Budowanie przewag konkurencyjnych powiatu ma być związane z wykorzystaniem położenia na tzw. Dużej Obwodnicy Warszawy i rozwijaniem takich funkcji, jak: centra logistyczne, usługowo-handlowe, ale także centra wypoczynku i rekreacji (analizę kierunków rozwoju powiatu wynikających z planu woj. zestawiono w tab. 4).

Tabela 4

Kierunki rozwoju i polityki przestrzennej powiatu mińskiego wynikające z *Planu* i ich wpływ na poszczególne aspekty rozwoju zrównoważonego

Kierunki rozwoju i polityki przestrzennej	Aspekty gospodarcze	Aspekty społeczne	Aspekty ekologiczne (w tym przestrzenne)	Ogólna ocena wpływu na rozwój zrównoważony
Zachowanie funkcji towarzyszących produkcji żywności – tj. utrzymanie tradycyjnego krajobrazu rolniczego, zachowanie wolnych przestrzeni nieużytkowanych rolniczo, jako dopełnienia zielonych pierścieni wokół miast (w tym przypadku Warszawy), ochrona różnorodności biologicznej	Brak wpływu	Możliwy pozytywny wpływ na kształtowanie tożsamości lokalnej	Wpływ pozytywny	Pozytywna, znaczenie nie tylko dla obszaru powiatu ale także dla OMW
Wykorzystanie potencjału kulturowego , w tym do rozwoju turystyki i agroturystyki	Wpływ pozytywny	Wpływ pozytywny	Możliwość negatywnego wpływu na środowisko, w tym przestrzeń	Pozytywna
Poprawa warunków i jakości życia przez: zwiększenie dostępności komunikacyjnej, rozbudowę systemów wodno-kanalizacyjnych, poprawę pewności zasilania w energię elektryczną, usprawnienie dostępu do usług publicznych i infrastruktury ICT, pełne wdrożenie gospodarki odpadami, w tym szczególnie rolniczymi i ich wykorzystanie energetyczne	Wpływ pozytywny	Wpływ pozytywny	Przewidywany w dłuższym okresie pozytywny, okresowo negatywny związany z przeprowadzeniem koniecznych inwestycji	Pozytywna
Rozbudowa lokalnego potencjału przemysłowego i wspieranie innowacji w szczególności przez wspieranie tworzenia pozarolniczych miejsc pracy i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	Wpływ pozytywny	Wpływ pozytywny	Trudny jednoznacznie do oceny	Trudna jednoznacznie do oceny, raczej pozytywna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Planu*.

Strategia rozwoju powiatu sformułowana w 2008 r., to dokument długofalowy, w którym zapisano główne cele rozwoju. W misji⁵ założono, że *powiat miński to obszar rozwinięty gospodarczo, dobrze wykorzystujący swoje atrakcyjne położenie, przyjazny dla osadnictwa i przedsiębiorczości, zabiegający o wysoki poziom kultury, oświaty i usług zdrowotnych, wyróżniający się wysokim poziomem aktywności ekologicznej i obywatelskiej, gwarantujący godziwe warunki życia mieszkańców* [Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Mińskiego na lata 2008–2020, 2008, s. 76]. Dążenie do realizacji stanu docelowego zapisanego w strategii powiatu jest możliwe dzięki konsekwentnej realizacji czterech celów strategicznych:

- zwiększenie efektywności lokalnej gospodarki,
- poprawa warunków do inwestowania i rozwoju turystyki,
- poprawa jakości kapitału ludzkiego i społecznego w powiecie,
- zwiększenie poziomu integracji społecznej i bezpieczeństwa publicznego w powiecie.

Strategia doprecyzowywana jest przez dokumenty sektorowe, takie jak:

- program ochrony środowiska, w którym za cel nadrzędny uznano lepszą jakość życia mieszkańców powiatu mińskiego oraz poprawę stanu środowiska w powiecie i ochronę jego zasobów [Program ochrony środowiska w Powiecie Mińskim na lata 2013–2016 z perspektywą do roku 2020, 2013, s. 102];
- plan rozwoju lokalnego, w którym sformułowano cel strategiczny (zapewnienie optymalnego rozwoju inicjatyw indywidualnych i zbiorowych w sferze gospodarczej i społecznej, których efektem ma być tworzenie nowych miejsc pracy i zapewnienie jak najlepszych warunków życia jego mieszkańców) oraz trzy cele cząstkowe (budowa i modernizacja infrastruktury zdrowotnej, edukacyjnej, sportowej i turystycznej; budowa i modernizacja infrastruktury drogowej; poprawa stanu bezpieczeństwa i jakości obsługi obywateli) [Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Mińskiego na lata 2007–2013, 2007, s. 67–68];
- strategia rozwiązywania problemów społecznych, w której zapisano w misji, że *Powiat Miński zapewnia wszechstronną pomoc w celu poprawy jakości życia swoich mieszkańców i rozwiązywania istniejących problemów społecznych, dbającym o środowisko naturalne poprzez prowadzenie polityki*

⁵ Zdaniem autorki, sposób sformułowania misji w strategii wskazuje, że powinna to być wizja, czyli stan docelowy do jakiego powiat miński dąży w perspektywie 2020 r.

zrównoważonego rozwoju oraz stwarzającym warunki do dalszego rozwoju powiatu i swoich mieszkańców [Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2006–2016 dla Powiatu Mińskiego 2006, s. 85].

Analiza dokumentów strategicznych powiatu wskazuje wyraźnie, że aspiracje rozwojowe mają doprowadzić do: poprawy dostępności infrastruktury z zakresu wodociągów, kanalizacji, sieci gazowej (szczególnie na obszarach wiejskich) oraz zmniejszenia udziału rolnictwa w dochodach ludności. Zakłada się, że bliskość Warszawy i potencjalna możliwość włączenia do OMW, spowoduje pojawienie się impulsów rozwoju, dzięki którym będzie możliwy wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich – w tym rozwój gospodarstw ekologicznych, rozwój rekreacji i turystyki, poprawa dostępności usług publicznych, rozwój infrastruktury społecznej i transportowej, a także rozwój społeczeństwa kreatywnego, co w konsekwencji powinno doprowadzić do wzrostu dochodów ludności i poprawy warunków życia na terenie powiatu, a tym samym do pełniejszej implementacji rozwoju zrównoważonego.

3. Ocena implementacji rozwoju zrównoważonego w dokumentach gmin powiatu mińskiego

Rozwój zrównoważony (zgodnie z art. 3. p. 50 Ustawy Prawo ochrony środowiska) to rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, aby zagwarantować możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli tak współczesnego, jak i przyszłych pokoleń. Ponad 20 lat po I Szczycie Ziemi w Rio można wskazać wiele dokumentów i zbiorów zasad rozwoju zrównoważonego, a także przeanalizować ewolucję samego pojęcia. Na temat oceny uwzględniania zasad rozwoju zrównoważonego w polityce rozwoju i polityce przestrzennej istnieje także bogata literatura przedmiotu [np. Kistowski 2003; Borys 2005; Giordano 2005; Fogel 2012; Legutko-Kobus 2012]. Do tej pory, mimo wielu prac studialnych, nie wypracowano jednego zbioru zasad rozwoju zrównoważonego, wydaje się także, że ponieważ jest to koncepcja analizowana na gruncie wielu dziedzin naukowych, a także zasada prowadzenia polityki i paradygmat rozwoju, to nie należy się spodziewać, że taki jednolity zbiór powstanie.

W opracowaniu zastosowano dwustopniową metodę oceny. Po pierwsze, z wykorzystaniem metody *web research*, dokonano analizy badanych gmin w kontekście posiadania dokumentów określających politykę przestrzenną i politykę rozwoju (tab. 5). Uznano, że jest to podstawowy, wstępny warunek implementacji rozwoju zrównoważonego – gdyż trudno wyobrazić sobie implementację tej koncepcji tylko przez działania podejmowane *ad hoc*.

Drugi etap polegał na przeanalizowaniu treści dokumentów gminnych i dokonaniu oceny, na ile ich zapisy umożliwiają wdrażania wybranych zasad rozwoju zrównoważonego (tab. 6).

Osiąganie ładu przestrzennego, jak przyjęto w opracowaniu, możliwe jest przede wszystkim dzięki posiadaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Jak wskazuje zestawienie w tab. 5 plany miejscowe przyjęte są we wszystkich gminach (są wśród nich takie, gdzie planem objęta jest cała powierzchnia gminy np. Siennica, Mrozy). W gminach, w których plany zagospodarowania przestrzennego nie obejmują całych obszarów dokumenty te tworzone są głównie dla wskazania terenów pod nową zabudowę. Jak wskazuje analiza wykonana na potrzeby aktualizacji *Planu* powiat miński charakteryzuje się wysokimi wskaźnikami przeznaczenia terenów pod zabudowę (powyżej 8,8% przy średniej województwa 4,4%), w tym w większości pod zabudowę mieszkaniową (powyżej 6%, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 3%) [*Rozwój rolnictwa...* 2012, s. 59–60].

Utrzymanie terenów otwartych wynika z planów miejscowych, ale głównie z lokalnej polityki przestrzennej, jaka zapisana jest w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Analiza tych dokumentów pozwala na pozytywną ocenę w zakresie utrzymania terenów otwartych (objętych ochroną, zalewowych, a także tworzących sieć ekologiczną, czy system przyrodniczy w poszczególnych gminach). Jednocześnie przeznaczanie coraz większych terenów pod zabudowę i niewielkie ograniczenia w tym zakresie wprowadzane w planach miejscowych powodują rozlewanie się zabudowy na tereny, które dotychczas były niezabudowane. Na terenie powiatu zaobserwować można zarówno proces rozlewania zabudowy (mieszkaniowej i usługowej) wokół miast, jak i rozpraszanie zabudowy na obszarach wiejskich, w tym powstawanie zabudowy letniskowej w znacznych odległościach od miejscowości lub skupisk dotychczasowej zabudowy.

Biorąc pod uwagę zarysowujące się tendencje z ostatnich lat związane ze wzrostem liczby ludności powiatu i prognozowaną liczbą mieszkańców w dalszych latach należy przypuszczać, że gminy będą przeznaczać coraz więcej terenów pod zabudowę choć nie będzie to wynikać z rzeczywistego

zapotrzebowania⁶. O ile bowiem powiat charakteryzuje się dodatnim saldem migracji i korzystnymi wskaźnikami przyrostu naturalnego, to analiza zróżnicowania gminnego w tym zakresie wyraźnie wskazuje, że korzystne tendencje są charakterystyczne tylko dla gmin leżących w obecnym zasięgu OMW.

Tabela 5

Dokumenty strategiczne i planistyczne dla analizowanego obszaru

Gmina	Charakter administracyjny gminy	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	Plan(y) miejscowe	Strategia rozwoju
Mińsk Mazowiecki	miasto	Nie dotyczy*		
Mińsk Mazowiecki	wiejska	+, 2009 r.	w opracowaniu zmiana planu, + obowiązują plany dla 43 miejscowości	+, przyjęta w 2005 r. z horyzontem czasu 2020
Cegłów	wiejska	+, 2010 r.	+, dla miejscowości gminnej	–
Dębe Wielkie	wiejska	+, 2009 r. aktualnie opracowywana jest zmiana studium	+, obowiązuje 5 planów miejscowych	+, przyjęta w 2004 r., z horyzontem czasu 2015
Dobre	wiejska	+, aktualnie opracowywana jest zmiana studium	+	+, przyjęta w 2007 r. z horyzontem czasu 2020
Halinów	miejsko-wiejska	+, 2010	+ (23 plany miejscowe)	+, przyjęta w 2004 r. z horyzontem czasu 2020
Jakubów	wiejska	+, 2013	+ (plan dla inwestycji celu publicznego oraz dla kilku miejscowości w gminie)	+, przyjęta w 2004 r. z horyzontem czasu 2020
Kałużyn	miejsko-wiejska	+, 2012	+	+, przyjęta w 2004 r. z horyzontem czasu 2020
Latowicz	wiejska	+, 2012	+	–, opracowano jedynie plan rozwoju lokalnego

⁶ Badania przeprowadzone przez Jaroszewicz *et al.* [2012] wskazują iż wyznaczanie terenów pod zabudowę nie zawsze uwzględnia zarówno realne potrzeby jak i warunki przydatności pod funkcje zabudowy. Analiza planu zagospodarowania wsi Dębe Wielkie wskazała, że prawie 60% obszaru miejscowości przeznaczony jest pod zabudowę, a aż 27% z nich jest nieprzydatna do tej funkcji.

Gmina	Charakter administracyjny gminy	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	Plan(y) miejscowe	Strategia rozwoju
Mrozy	wiejska	+, 2012	+, (plan sporządzono dla całego obszaru gminy)	–, opracowano jedynie plan rozwoju lokalnego
Siennica	wiejska	+, przygotowane do końca 2013 nie uchwalone	+ (plan sporządzono dla całego obszaru gminy)	+, przyjęta w 2004 r. z horyzontem czasu 2020
Stanisławów	wiejska	+, 2008	+, (plany dla kilku miejscowości)	+, opracowana w 2000 r.
Sulejówek	miasto	Nie dotyczy*		

* z analizy wyłączono obszary gmin miejskich
 „+” dokument(y) opracowano, „–” dokumentu nie opracowano

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z oficjalnych stron internetowych gmin.

Tabela 6

Ocena realizacji zasad rozwoju zrównoważonego dla obszarów wiejskich analizowanego powiatu

Zasada rozwoju zrównoważonego	Zaproponowany wskaźnik	Ocena*
– osiągnięcie ład przestrzennego	– obszary objęte planami zagospodarowania przestrzennego – utrzymanie terenów otwartych – powstrzymanie rozlewania się zabudowy	++ ++ –
– zasada sprawiedliwości międzygeneracyjnej – zachowanie bioróżnorodności – zasada przezroczności ekologicznej	– ochrona obszarów cennych przyrodniczo	++
– osiągnięcie ład zintegrowanego	– analiza zgodności zapisów strategii i innych dokumentów strategiczno-planistycznych	+/-
– zasada ekologizacji lokalnych polityk rozwojowych	– dostosowanie kierunków rozwoju do lokalnych uwarunkowań (szczególnie ekologicznych)	+/-

* **ocena:** ++ pozytywna, +/- neutralna, – negatywna

Źródło: Opracowanie własne.

Ochrona obszarów cennych przyrodniczo – należy uznać, że na analizowanym obszarze jest na zadowalającym poziomie. Obszar powiatu mińskiego nie jest terenem o wybitnych walorach środowiskowych, choć jak już wcześniej wskazano na jego terenie jest kilka obszarów zaliczonych do sieci Natura

2000. Obszarowe formy ochrony przyrody stanowią przede wszystkim obszary chronionego krajobrazu, które nie mają wysokiego reżimu ochronnego, zaś najcenniejsze walory przyrodnicze na terenie powiatu objęte są ochroną w formie rezerwatów.

W prezentowanej analizie przyjęto, że kolejnym wskaźnikiem pozwalającym ocenić implementację rozwoju zrównoważonego do lokalnej polityki rozwoju i lokalnej polityki przestrzennej jest analiza zgodności zapisów strategii i innych dokumentów strategiczno-planistycznych w poszczególnych gminach. Ogólnie w tym parametrze przyznano ocenę neutralną. Przeprowadzona przez autorkę analiza treści dokumentów nie wykazała sprzeczności między ich zapisami w poszczególnych gminach. W niektórych dokumentach jest odniesienie wprost do innych gminnych dokumentów [porównaj np. *Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mrozy*] i wskazanie korelacji między zapisami dokumentów także powiatowych [porównaj np. *Gmina Dobre zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, projekt*] w innych takich odniesień brak [np. porównaj *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jakubów 2013*]. Ogólnie, jak wskazuje zestawienie zaprezentowane w tab. 5, obecny stan w zakresie projektowania polityki przestrzennej na terenie powiatu można uznać za zadowalający, tj. obowiązujące studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego są dokumentami relatywnie niedawno uchwalonymi, a w kilku przypadkach obecnie trwa procedura konsultacji społecznych związanych ze zmianą studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. O wiele mniej pozytywnie autorka ocenia sytuację w zakresie lokalnych strategii rozwoju – jak wskazuje analiza danych zestawionych w tab. 5 opracowane są dla większości gmin, ale wszystkie są dokumentami opracowanymi dość dawno („najmłodsza” ze strategii opracowana dla gminy Dobre, przyjęta została w 2007 r.), zaś horyzont czasu wszystkich tych dokumentów sięga 2020 r. Należy jednocześnie zaznaczyć, że podczas przeprowadzania autorskich badań nie natrafiono na informacje dotyczące przeglądu, czy aktualizacji lokalnych strategii. Analiza ich zapisów wskazuje, że odnoszą się do takich dokumentów, jak: *Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004–2006*, czy *Strategia rozwoju województwa mazowieckiego z 2000 r.* Nie kwestionując słuszności i aktualności niektórych celów wyznaczanych w strategiach lokalnych należy stwierdzić, że zmieniło się otoczenie, uwarunkowania zewnętrzne do prowadzenia lokalnej polityki rozwoju i przestrzennej, a tym samym powinien zostać dokonany proces aktualizacji lokalnych strategii. Ma to nie tylko znaczenie związane z procesami sprawnego zarządzania rozwojem ale także z odpowiedzią na pytanie czy i w jakim zakresie

zmieniły się aspiracje rozwojowe społeczności lokalnych, a także które z diagnozowanych uprzednio problemów strategicznych udało się rozwiązać, a które pozostają dalej wyzwaniem dla prowadzenia polityki rozwoju.

Ostatnim z analizowanych wskaźników rozwoju zrównoważonego jest dostosowanie kierunków rozwoju do lokalnych uwarunkowań (szczególnie ekologicznych). Autorka w tej kategorii przyznała ocenę neutralną. Analizując lokalne dokumenty nie znaleziono w nich zapisów, które wskazywałyby na projektowanie celów rozwojowych i prowadzenie polityki przestrzennej niedostosowanej do uwarunkowań środowiskowych. We wszystkich dokumentach podkreśla się, że tereny wiejskie tego powiatu charakteryzuje dobry stan środowiska i który może stanowić jeden z czynników rozwoju oraz możliwość odchodzenia od funkcji typowo rolniczych w stronę agroturystyki. Szczególnie w lokalnych strategiach podkreśla się, że bliskość Warszawy stwarza możliwości rozwoju opartego na funkcjach letniskowych, rekreacyjnych, turystyce weekendowej. Wydaje się jednak, że jest to kierunek rozwoju na razie niewykorzystany – poza turystyką serialową (obserwowaną punktowo i sezonowo) obszary wiejskie nie rozwijają się na bazie turystyki. Głównym powodem takiego stanu rzeczy jest brak skutecznej promocji i tworzenia pakietów turystycznych w porozumieniach międzygminnych. W dokumentach regionalnych obszary wiejskie powiatu mińskiego nie znalazły się w żadnym z głównych pasm turystyczno-kulturowych województwa, co dodatkowo utrudnia działania promocyjne. Tylko gminy Stanisławów i Dobre wskazywane są jako miejsca do rozwoju turystyki wypoczynkowej. Jedną z inicjatyw, która powinna zmienić ten stan rzeczy jest funkcjonowanie od 2008 r. Lokalnej Grupy Działania Ziemi Mińskiej (LGD obejmuje zasięgiem działania gminy: Dębe Wielkie, Dobre, Halinów, Jakubów, Mińsk Mazowiecki, Siennica, Stanisławów). Cele zapisane w strategii LGD można syntetycznie przedstawić w następujący sposób: waloryzacja zasobów kulturowo-przyrodniczych, popularyzacja i promocja, przygotowanie infrastruktury turystycznej, zachęta do podejmowania aktywności gospodarczej w tym obszarze, promowanie działań przedsiębiorczych (w tym szkolenia lokalnych liderów) [*Lokalna Strategia Rozwoju 2009–2015* 2012, s. 67–69].

Podsumowanie

Jak starano się przedstawić w prezentowanym opracowaniu, obserwowane na obszarach wiejskich zmiany społeczno-gospodarcze powodują utratę pierwotnych rolniczych funkcji na rzecz funkcji mieszkaniowych i usługowych. W polityce rozwoju woj. mazowieckiego widoczne jest funkcjonalne podejście do procesów rozwoju całych obszarów, w tym wiejskich, znajdujących się

w zasięgu oddziaływania obszarów miast. Obszary wiejskie powiatu mińskiego znajdują się częściowo w zasięgu oddziaływania Warszawy (w układzie pasmowym związanym z przebiegiem linii komunikacyjnych – głównie drogowych w kierunku Lublina i Terespoła) oraz w zasięgu strefy podmiejskiej (miasto Sulejówek i gmina miejsko-wiejska Halinów). Pozostałe obszary powiatu znajdują się pod mniejszym oddziaływaniem Warszawy, co przekłada się na ich charakter funkcjonalny (porównaj tab. 2). Na terenie powiatu występuje duże zróżnicowanie gmin pod względem charakteru funkcjonalnego, można wskazać gminy zarówno wybitnie rolnicze, jak i o funkcjach mieszanych i przejściowych. Analiza projektowanych kierunków rozwoju powiatu wskazuje na dalsze odchodzenie od funkcji rolniczych i poszukiwanie nowych możliwości rozwoju wykorzystujących bliskość Warszawy, ale i uwarunkowania środowiskowe i kulturowe. Dokonana ogólna ocena uwzględniania zasad rozwoju zrównoważonego w dokumentach lokalnych wypada pozytywnie. Zadaniem autorki jest to jednak obecnie wynik raczej mniejszego niż przewidywano zapotrzebowania na tereny przeznaczone pod zabudowę, niż *sukces* polityki przestrzennej. Sytuację w tym zakresie (na mniej korzystną) może zmienić po pierwsze, rozszerzanie zasięgu OMW i włączenie do niego wszystkich gmin powiatu, a po drugie, realizacja planowanych inwestycji komunikacyjnych, co zwiększy atrakcyjność tego obszaru jako podmiejskiej strefy zamieszkania. Wydaje się, że z punktu widzenia przyszłej polityki rozwoju gmin powiatu i dalszej implementacji rozwoju zrównoważonego, istotne jest dokonanie aktualizacji lokalnych strategii rozwoju i skorelowanie ich zapisów z regionalną i lokalną polityką przestrzenną. Jednoznaczne określenie kierunków rozwoju pozwoli na ewentualną rewizję polityki przestrzennej w zakresie zabudowy, a także określenie, czy i które tereny powinny zostać wyłączone z zabudowy ze względu na walory krajobrazowo-kulturowe (utrzymanie typowego krajobrazu rolniczego Mazowsza, który pozwoli rozwijać pozarolnicze kierunki rozwoju np. na bazie agroturystyki czy turystyki weekendowej).

Literatura

- Aktualizacja planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* (projekt), MBPR, czerwiec 2013, dokument dostępny na stronie: www.mbpr.pl/ppzpwm.html, data dostępu: 2013.12.15.
- Bański J., 2008, *Przemiany funkcjonalno-przestrzenne terenów wiejskich*. Ekspertyza na potrzeby KPZK, s. 22, dostępna na stronie www.mrr.gov.pl, data dostępu: 2013.12.20.

- Borys T. (red.), 2005, *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*. Wyd. Ekonomia i Środowisko, Warszawa-Białystok.
- Fogel P., 2012, *Wskaźniki oceny polityki i gospodarki przestrzennej w gminach*. Biuletyn KPZK PAN, z. 250, Warszawa.
- Giordano K., 2005, *Planowanie zrównoważonego rozwoju gminy w praktyce*. Wyd. KUL, Lublin.
- Jaroszewicz J., Bielska A., Szafranek A., 2012, *Analiza materiałów kartograficznych i opisowych do oceny gospodarki gruntami intensywnie urbanizowanych wsi (przykład wsi Dębe Wielkie)*, [w:] *Gospodarka przestrzenna w świetle wymagań strategii zrównoważonego rozwoju*, A. Maciejewska (red.). Studia KPZK PAN, t. CXLII, Warszawa, s. 343–350.
- Kistowski M., 2003, *Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska Polski a strategie rozwoju województw*. Uniwersytet Gdański, Wyd. Naukowe Bogucki, Gdańsk-Poznań.
- Korcelli P., Degórski M., Drzazga D., Komornicki T., Markowski T., Szlachta J., Węclawowicz G., Zaleski J., Zaucha J., 2010, *Ekspertyza Projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2033*. Studia KPZK PAN, t. CXXVIII, Warszawa.
- Kozłowski S. (red.), 2006, *Żywiłowe rozprzestrzenianie się miast, Narastający problem aglomeracji miejskich w Polsce*. Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok-Lublin-Warszawa.
- Legutko-Kobus P., 2012, *Rozwój zrównoważony w strategiach lokalnych*, [w:] *Gospodarka przestrzenna w świetle wymagań...*, *op.cit.*, s. 176–187.
- Lokalna Strategia Rozwoju 2009–2015, LGD Ziemi Mińskiej*, wersja po aktualizacji z 2012 r., <http://www.lgdziemiminskiej.pl/pliki/LSR20-12-2012.pdf>, data dostępu: 2014.01.09.
- Majewska A., 2012, *Suburbanizacja w strefie metropolitalnej Warszawy, jako zagrożenia zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Gospodarka przestrzenna w świetle wymagań...*, *op.cit.*, s. 308–320.
- Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Mińskiego na lata 2007–2013*, 2007, http://files.powiatminski.pl/bip/pliczki/uchwaly_rady_powiatu2006/41.pdf, data dostępu: 2014.01.11.
- Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2006–2016 dla Powiatu Mińskiego*, 2006, http://files.powiatminski.pl/bip/pliczki/uchwaly_rady_powiatu/224.pdf, data dostępu: 2014.01.09.

- Program ochrony środowiska w Powiecie Mińskim na lata 2013–2016 z perspektywą do roku 2020*, 2013, http://files.powiatminski.pl/_data_new/2013/11/9_2_program_ochrony_srodowiska_0ca370f2.pdf, data dostępu: 2014.01.10.
- Rocznik statystyczny województwa mazowieckiego 2013, 2014*, GUS, Warszawa.
- Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie mazowieckim w latach 1999–2010, 2012*, MBPR, Warszawa.
- Statystyczne Vademecum Samorządowca, 2013, Powiat Miński*, http://www.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_mazowieckie/portrety_powiatow/minski.pdf, data dostępu: 2014.01.10.
- Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Mińskiego na lata 2008–2020*, 2008, http://files.powiatminski.pl/bip/pliczki/uchwaly_rady_powiatu2006/133.pdf, data dostępu: 2014.01.12.
- Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze*, 2013, MBPR, Warszawa.
- Strzelecki Z., 2011, *Rozwój regionalny Polski po 2013 r. a obszary miejskie i wiejskie*, [w:] *Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 r.*, A. Harańczyk (red.). Studia KPZK PAN, t. CXL, Warszawa, s. 191–207.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jakubów*, 2013, http://www.jakubow.pl/pliki/2013/kierunki_Jak1.pdf, data dostępu: 2014.01.08.
- Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mrozy*, 2012, <http://www.mrozy.bip.net.pl/?c=606>, data dostępu: 2014.01.08.